

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15.07.2004, sp. zn. 30 Cdo 493/2004, ECLI:CZ:NS:2004:30.CDO.493.2004.1

Číslo: 84/2005

Právní věta: Lhůta určená soudem v řízení o dědictví ve výroku usnesení podle § 175k odst. 2 o. s. ř. je lhůtou soudcovskou. Tato lhůta může být soudem prodloužena, její zmeškání však nemůže být prominuto. K prodloužení lhůty dojde jen na základě rozhodnutí soudu vydaného před jejím uplynutím. Žalobu podanou po uplynutí lhůty stanovené ve výroku usnesení podle § 175k odst. 2 o. s. ř. soud zamítne.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 15.07.2004

Spisová značka: 30 Cdo 493/2004

Číslo rozhodnutí: 84

Číslo sešitu: 10

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Dědictví

Předpisy: § 175k odst. 1 předpisu č. 99/1963Sb.
§ 175k odst. 2 předpisu č. 99/1963Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Rozsudkem ze dne 17. 4. 2001, doplněným usnesením ze dne 4. 7. 2001, opraveným usnesením ze dne 22. 11. 2001, O b v o d n í s o u d p r o P r a h u 3 u r č i l, ž e n e n í d á n „důvod vydědění žalobkyně zůstavitelem, jejím otcem MUDr. J. J., uvedený v listině o vydědění ze dne 27. 11. 1993 slovy: „Vyděduji svoji dceru J., rozenou J. ve smyslu § 469 obč. zák., protože mně v rozporu s dobrými mravy neposkytla potřebnou pomoc v nemoci, když jsem byl opakovaně v ohrožení života. Důsledky vydědění se vztahují i na děti dcery J., popřípadě na další potomky.“ (výrok I.); zamítl žalobu na určení, že není dán „důvod vydědění žalobkyně zůstavitelem, jejím otcem MUDr. J. J., uvedený v listině o vydědění ze dne 27. 11. 1993 slovy: „Vyděduji svoji dceru J., rozenou J. ve smyslu § 469 obč. zák., protože o mne neprojevuje trvalý opravdový zájem, který by jako dcera projevovat měla. Důsledky vydědění se vztahují i na děti dcery J., popřípadě na další potomky.“ (výrok II.); uložil žalobkyni povinnost zaplatit první žalované na náhradě nákladů řízení 24 925 Kč ve splátkách po 3000 Kč měsíčně, splatných vždy do každého patnáctého dne v měsíci, počínaje dnem právní moci rozsudku, pod ztrátou výhody splátek, k rukám zástupce první žalované, a rozhodl, že mezi žalobkyní a druhým žalovaným nemá žádný z účastníků právo na náhradu nákladů řízení (výrok III.). Vycházel ze závěru, že „v době, na kterou se vztahuje listina o vydědění žalobkyně, nebyly na straně žalobkyně objektivní podmínky pro to, aby se mohla věnovat péči o otce,“ a že „v roce 1978 přerušila kontakt se svým otcem, poté ho již nevyhledávala, nekontaktovala, neprojevila o něho zájem, ač jí v tom nic

nebránilo.“

K odvolání žalobkyně a první žalované M ě s t s k ý s o u d v Praze rozsudkem ze dne 12. 9. 2002 změnil rozsudek soudu prvního stupně „v napadeném vyhovujícím výroku pod bodem I.“ tak, že žalobu zamítl; potvrdil rozsudek soudu prvního stupně „v zamítavém výroku pod bodem II. a ve výroku o nákladech řízení pod bodem III.“ a uložil žalobkyni povinnost zaplatit první žalované na náhradě nákladů odvolacího řízení 6350 Kč do 31. 12. 2002 na účet jejího zástupce. Vycházel ze závěru, že „žalobkyně podala žalobu, k jejímuž podání byla vyzvána, po uplynutí lhůty určené“ v usnesení Obvodního soudu pro Prahu 3 ze dne 15. 1. 1996, a že „v okamžiku, kdy lhůta uplynula, zanikl právní zájem žalobkyně na určení sporného práva v rámci samostatného řízení.“ Proti tomuto rozsudku odvolacího soudu podaly žalobkyně a první žalovaná dovolání.

Žalobkyně v dovolání namítá, že odvolací soud svým rozhodnutím „nerespektoval její právo domáhat se soudního rozhodnutí ve věci pro ni významné;“ že nesprávně interpretoval usnesení vydané soudem v řízení o dědictví po zůstaviteli, neboť tímto rozhodnutím jí pouze „byla poskytnuta dvouměsíční lhůta k případnému podání návrhu na určení neplatnosti závěti a určení neplatnosti dvou listin o vydědění.“ Navrhla, aby Nejvyšší soud rozsudek odvolacího soudu zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

První žalovaná uvedla, že napadá rozsudek odvolacího soudu dovoláním, „přestože v celém rozsahu vyhověl žalovaným stranám,“ neboť „soudy sice rozhodly správně, ovšem dle jejího přesvědčení na základě nesprávně zjištěného skutkového stavu věci.“ Navrhla, aby Nejvyšší soud zrušil rozsudek odvolacího soudu i tímto rozsudkem potvrzený rozsudek soudu prvního stupně a aby věc vrátil k dalšímu řízení soudu prvního stupně.

Nejvyšší soud jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) po zjištění, že dovolání proti pravomocnému rozsudku odvolacího soudu bylo podáno účastnicemi řízení ve lhůtě uvedené v ustanovení § 240 odst. 1 o. s. ř., se nejprve zabýval otázkami přípustnosti dovolání a oprávněnosti k dovolání.

Podle ustanovení § 240 odst.1, věty první, o. s. ř. účastník může podat dovolání do jednoho měsíce od právní moci rozhodnutí odvolacího soudu u soudu, který rozhodoval v prvním stupni.

Z obecného závěru, že k dovolání jsou legitimováni účastníci řízení, nelze dovozovat, že by dovolání mohl podat kterýkoliv z nich. Z povahy dovolání jakožto opravného prostředku plyne, že dovolání může podat jen ten účastník, kterému nebylo rozhodnutím odvolacího soudu plně vyhověno, popřípadě kterému byla tímto rozhodnutím způsobena jiná určitá újma na jeho právech. Rozhodujícím přitom je výrok rozhodnutí odvolacího soudu, protože existenci případné újmy lze posuzovat jen z procesního hlediska. Při tomto posuzování také nelze brát v úvahu subjektivní přesvědčení účastníka řízení, ale jen objektivní skutečnost, že rozhodnutím soudu mu byla způsobena určitá, třeba i ne příliš významná újma, kterou lze odstranit zrušením napadeného rozhodnutí. Oprávnění podat dovolání tedy svědčí jen tomu účastníku, v jehož neprospěch vyznívá poměření nejpříznivějšího výsledku, který odvolací soud pro účastníka mohl založit svým rozhodnutím, a výsledku, který svým rozhodnutím skutečně založil, je-li zároveň způsobená újma odstranitelná tím, že dovolací soud napadené rozhodnutí zruší (srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 1997 sp. zn. 2 Cdon 1363/96, uveřejněné pod č. 28 v časopise Soudní judikatura, ročník 1998). Tím, že odvolací soud změnil rozsudek soudu prvního stupně ve výroku I. a žalobu zamítl a potvrdil rozsudek soudu prvního stupně ve výroku II., byla žaloba žalobkyně v celém rozsahu zamítnuta. První žalovaná tak nemohla být způsobena žádná újma na jejích právech, a žalovaná proto nemůže mít z objektivního hlediska žádný skutečný zájem, aby rozhodnutí odvolacího soudu bylo zrušeno. K podání dovolání proti rozsudku odvolacího soudu tedy první žalovaná není oprávněna (subjektivně legitimována), a proto N e j v y š š í s o u d její dovolání podle ustanovení § 243b odst. 5, věty první, a § 218 odst.1 písm.b) o. s. ř. odmítl.

Z odůvodnění:

Dovoláním lze napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon připouští (§ 236 odst. 1 o. s. ř.).

Dovolání je přípustné proti rozsudku odvolacího soudu, jímž bylo změněno rozhodnutí soudu prvního stupně ve věci samé (§ 237 odst. 1 písm. a/ o. s. ř.), jímž bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, kterým soud prvního stupně rozhodl ve věci samé jinak než v dřívějším rozsudku proto, že byl vázán právním názorem odvolacího soudu, který dřívější rozhodnutí zrušil (§ 237 odst. 1 písm. b/ o. s. ř.), a jímž bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, jestliže dovolání není přípustné podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. b) o. s. ř. a dovolací soud dospěje k závěru, že napadené rozhodnutí má ve věci samé po právní stránce zásadní význam (§ 237 odst. 1 písm. c/ o. s. ř.).

Dovolání však přípustné není ve věcech, v nichž dovoláním dotčeným výrokem bylo rozhodnuto o peněžitém plnění nepřevyšujícím 20 000 Kč a v obchodních věcech 50 000 Kč; k příslušenství pohledávky se přitom nepřihlíží (§ 237 odst. 2 písm. a/ o. s. ř.) a ve věcech upravených zákonem o rodině, ledaže jde o rozsudek o omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti nebo pozastavení jejího výkonu, o určení (popření) rodičovství nebo o nezrušitelné osvojení (§ 237 odst. 2 písm. b/ o. s. ř.).

Přípustnost dovolání podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř. je založena na rozdílnosti (nesouhlasnosti) rozhodnutí odvolacího soudu s rozhodnutím soudu prvního stupně. O nesouhlasná rozhodnutí jde tehdy, jestliže okolnosti významné pro rozhodnutí věci byly posouzeny oběma soudy rozdílně, takže práva a povinnosti stanovené účastníkům rozhodnutími jsou podle závěrů těchto rozhodnutí odlišná. Odlišností nelze ovšem rozumět rozdílné právní posouzení, pokud nemělo vliv na obsah práv a povinností účastníků, ale jen takový závěr, který rozdílně konstituuje nebo deklaruje práva a povinnosti v právních vztazích účastníků. Okolnost, zda odvolací soud rozhodl podle ustanovení § 219 o. s. ř., nebo zda postupoval podle ustanovení § 220 o. s. ř., popřípadě jak formuloval výrok svého rozhodnutí, není sama o sobě významná; pro posouzení přípustnosti dovolání z hlediska ustanovení § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř. je podstatné porovnání obsahu obou rozhodnutí.

V projednávané věci soudy obou stupňů práva a povinnosti účastníků, o něž v řízení šlo, posoudily rozdílně v rozsahu vymezeném výrokem I. rozsudku odvolacího soudu a shodně v rozsahu vymezeném výrokem II. tohoto rozsudku.

Z uvedeného vyplývá, že proti výroku I. rozsudku odvolacího soudu je dovolání žalobkyně přípustné ve smyslu ustanovení § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř.

Protože dovolání proti výroku II. napadeného rozsudku není v této věci přípustné podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř. ani podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. b) o. s. ř. (ve věci nebylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, kterým soud prvního stupně rozhodl ve věci samé jinak než v dřívějším rozsudku proto, že byl vázán právním názorem odvolacího soudu, který dřívější rozhodnutí zrušil), může být přípustnost dovolání v dané věci založena jen při splnění předpokladů uvedených v ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. Přípustnost dovolání podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. přitom není založena již tím, že dovolatel tvrdí, že napadené rozhodnutí odvolacího soudu má po právní stránce zásadní význam; přípustnost dovolání nastává tehdy, jestliže rozhodnutí odvolacího soudu po právní stránce zásadní význam skutečně má.

Podle ustanovení § 237 odst. 3 o. s. ř. rozhodnutí odvolacího soudu má po právní stránce zásadní význam zejména tehdy, řeší-li právní otázku, která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo která je odvolacími soudy nebo dovolacím soudem rozhodována rozdílně, nebo řeší-li právní otázku v rozporu s hmotným právem.

V projednávané věci odvolací soud řešil právní otázku důsledků marného uplynutí lhůty stanovené soudem v rozhodnutí vydaném v řízení o dědictví ve smyslu ustanovení § 175k odst. 2 o. s. ř. a žalobkyně v dovolání namítá nesprávné vyřešení této otázky. Tato právní otázka dosud nebyla v rozhodování dovolacího soudu vyřešena. Vzhledem k tomu, že její posouzení bylo pro rozhodnutí projednávané věci významné (určující), představuje napadené usnesení odvolacího soudu rozhodnutí, které má ve věci samé po právní stránce zásadní význam. Dovolací soud proto dospěl k závěru, že dovolání žalobkyně proti výroku II. rozsudku odvolacího soudu je přípustné podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř..

Po přezkoumání rozsudku odvolacího soudu ve smyslu ustanovení § 242 o. s. ř., které provedl bez jednání (§ 243a odst. 1, věta první, o. s. ř.), Nejvyšší soud dospěl k závěru, že dovolání žalobkyně je opodstatněné.

V posuzovaném případě bylo z hlediska skutkového stavu zjištěno, že MUDr. J. J., zemřelý dne 6. 7. 1995 (dále též jen „zůstavitel“), pořídil dne 27. 11. 1993 holografní závěť, kterou odkázal veškerý svůj majetek první žalované, tj. své manželce. Současně zůstavitel pořídil dne 27. 11. 1993 listinu o vydědění, kterou vydědil žalobkyni, tj. svou dceru, a druhého žalovaného, tj. svého syna.

Žalobkyně v dovolání namítá, že odvolací soud svým rozhodnutím „nerespektoval její právo domáhat se soudního rozhodnutí ve věci pro ni významné;“ že nesprávně interpretoval usnesení vydané soudem v řízení o dědictví po zůstaviteli, neboť tímto rozhodnutím jí pouze „byla poskytnuta dvouměsíční lhůta k případnému podání návrhu na určení neplatnosti závěti a určení neplatnosti dvou listin o vydědění.“

Podle ustanovení § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř. lze dovolání odůvodnit tím, že rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci.

Právním posouzením je činnost soudu, při níž aplikuje konkrétní právní normu na zjištěný skutkový stav, tedy dovozuje ze skutkového zjištění (skutkové podstaty), jaká mají účastníci podle příslušného právního předpisu práva a povinnosti. Při aplikaci práva jde tedy o to, zda byl použit správný právní předpis a zda byl také správně vyložen.

Podle ustanovení § 175k odst. 1 o. s. ř., jestliže někdo před potvrzením nabytí dědictví tvrdí, že je dědicem, a popírá právo jiného dědice, který dědictví neodmítl, vyšetří soud podmínky dědického práva obou a jedná dále s tím, u koho má za to, že je dědicem.

Podle ustanovení § 175k odst. 2 o. s. ř., závisí-li však rozhodnutí o dědickém právu na zjištění sporných skutečností, odkáže soud usnesením po marném pokusu o smír toho z dědiců, jehož dědické právo se jeví jako méně pravděpodobné, aby své právo uplatnil žalobou. K podání žaloby určí lhůtu. Nebude-li žaloba ve lhůtě podána, pokračuje soud v řízení bez zřetele na tohoto dědice.

Z ustanovení § 175k odst. 1 o. s. ř. vyplývá, že soud po vyšetření podmínek dědického práva jedná dále s tím, u koho má za to, že je dědicem. Usnesením vydaným podle tohoto ustanovení může být rozhodnuto – jak vyplývá z jeho znění – pouze o tom, s kým (tj. s kterým z dosavadních účastníků řízení, mezi nimiž je spor o dědické právo) bude nadále jednáno jako s osobou, o níž lze mít důvodně za to, že je dědicem, a, je-li to potřebné, jaký je dědický titul této osoby (při pozitivním vymezení), popřípadě s kým (tj. s kterým z dosavadních účastníků řízení, mezi nimiž je spor o dědické právo) nadále nebude jednáno, neboť lze mít důvodně za to, že není dědicem (při negativním vymezení). Tímto usnesením se totiž řeší (vyšetřují) podmínky dědického práva pro účely průběhu řízení a má význam jen pro vymezení účastníků řízení o dědictví; na jeho základě soud v dědickém řízení považuje za účastníka řízení ve smyslu ustanovení § 175b, věty první, o. s. ř. tu osobu, o níž bylo pravomocně rozhodnuto, že s ní bude dále jednáno, popřípadě přestane považovat za účastníka

řízení toho, o němž bylo pravomocně rozhodnuto, že s ním nadále nebude jednáno.

Vydání usnesení podle ustanovení § 175k odst. 1 o. s. ř. je na místě tehdy, jsou-li skutková tvrzení účastníků o rozhodných okolnostech shodná a závisí-li rozhodnutí o dědickém právu pouze na právním posouzení věci. Není-li tomu tak, má soud (soudní komisař) vzhledem k tomu, že v „nesporném“ dědickém řízení nemá z procesního hlediska možnost objasňovat sporné skutečnosti, postupovat způsobem stanoveným v ustanovení § 175k odst. 2 o. s. ř. Toto ustanovení soudu (soudnímu komisaři) ukládá, aby se pokusil uvedený spor o dědické právo vyřešit dohodou, tj. aby vyvinul úsilí směřující k tomu, že se rozhodné skutečnosti mezi účastníky uplatňujícími rozporná dědická práva „stanou nespornými.“ Nepodaří-li se soudu (soudnímu komisaři) uvedený spor vyřešit dohodou a skutečnosti rozhodné pro posouzení dědického práva zůstanou i po pokusu o odstranění sporu mezi účastníky sporné, vydá soud usnesení, kterým odkáže toho z účastníků, jehož dědické právo se jeví jako méně pravděpodobné, aby své právo uplatnil žalobou.

Výrok usnesení vydaného soudem v řízení o dědictví podle ustanovení § 175k odst. 2 o. s. ř. musí obsahovat údaj o tom, jakou žalobu má odkázaný účastník podat. Vzhledem k tomu, že § 175k odst. 2 o. s. ř. umožňuje odkázat dědice, aby žalobou uplatnil své dědické právo, odpovídá tomuto ustanovení - v závislosti na konkrétní procesní situaci - žalobní petit buď na určení, že žalobce je dědicem po zůstaviteli, nebo že žalovaný (některý ze žalovaných) není dědicem po zůstaviteli. Sporné skutečnosti nebo právní otázky, které jsou pro takovéto určení významné (např. že důvody vydědění nejsou dány), představují jen posouzení předběžné otázky, které se neuvádí ve výroku, ale jen v důvodech rozhodnutí. Na rozdíl od právní úpravy dříve obsažené v § 18 zákona č. 95/1963 Sb. ve znění pozdějších předpisů, nyní platný § 175k odst. 2 o. s. ř. neumožňuje, aby způsobným předmětem sporného řízení, zahájeného na základě odkazu dědického soudu, bylo jen určení sporné skutečnosti nebo sporné právní otázky, byť by byla významná pro posouzení dědického práva.

Ve výroku usnesení podle § 175k odst. 2 o. s. ř. musí soud také určit k podání žaloby lhůtu. Tato lhůta je lhůtou soudcovskou, kterou soud může prodloužit, nemůže ji však prominout. Vzhledem k tomu, že s marným uplynutím lhůty, stanovené k podání žaloby, je spojen následek, že soud (soudní komisař) pokračuje v řízení „bez zřetele na tohoto dědice“ (§ 175k odst. 2, věta třetí, o. s. ř.), musí být o prodloužení lhůty nejen požádáno, ale i rozhodnuto ještě před uplynutím původně stanovené lhůty.

Jestliže odkázaný účastník (dědic) nebude ve věci úspěšný nebo jestliže vůbec žalobu ve stanovené lhůtě nepodá, má to za následek, že soud (soudní komisař) - jak uvádí § 175k odst. 2, věta třetí, o. s. ř. - „pokračuje v řízení bez zřetele na tohoto dědice.“ Uvedené v konkrétní situaci znamená, že dědic, který byl odkázan na žalobu na určení, že je dědicem po zůstaviteli, přestává být účastníkem dědického řízení a soud (soudní komisař) pokračuje v dědickém řízení bez zřetele na tuto osobu. Byl-li dědic odkázan na žalobu na určení, že jiný účastník není dědicem po zůstaviteli, znamená to, že v dědickém řízení bude pokračováno i s osobou, jejíž dědické právo odkázaný účastník popíral.

Stejně právní následky, které jsou spojeny s tím, že odkázaný účastník nepodal žalobu, nastávají tehdy, jestliže žalobu sice podal, ale byla odmítnuta (§ 43 odst. 2) o. s. ř. nebo o ní bylo řízení zastaveno (např. podle § 104 o. s. ř. pro nedostatek podmínek řízení).

Žalobu, která je podána po uplynutí stanovené lhůty, musí soud zamítnout, neboť - jak výše uvedeno - po marném uplynutím lhůty, stanovené k podání žaloby soud (soudní komisař) pokračuje v řízení o dědictví „bez zřetele na tohoto dědice“ (§ 175k odst. 2, věta třetí, o. s. ř.).

Výše popsané důsledky toho, že odkázaný účastník (dědic) nebude ve věci úspěšný nebo jestliže vůbec žalobu ve stanovené lhůtě nepodá (soud „pokračuje v řízení bez zřetele na tohoto dědice“), nastanou ovšem pouze v případě, že usnesení, kterým byl účastník (dědic) odkázan k podání žaloby,

splňuje požadavky vymezené ustanovením § 175k odst. 2 o. s. ř.

Vzhledem k tomu, že mezi účastníky řízení o dědictví po zůstaviteli, kterými jsou žalobkyně a oba žalovaní, vznikl – jak ze spisu vyplývá – spor o to, zda jsou dány důvody pro vydědění žalobkyně uvedené zůstavitelem v listině o vydědění ze dne 27. 11. 1993, a spor o to, zda závěť ze dne 27. 11. 1993 nebyla zůstavitelem pořízena v duševní poruše, případně „pod nátlakem“ první žalované, tedy spor o skutkové okolnosti rozhodné pro posouzení dědického práva, bylo na místě, aby soud v řízení o dědictví po zůstaviteli postupoval způsobem stanoveným v ustanovení § 175k odst. 2 o. s. ř.

V posuzovaném případě však výrok usnesení Obvodního soudu pro Prahu 3 ze dne 15. 1. 1996, vydaného v řízení o dědictví po zůstaviteli, nevyhovuje požadavkům vymezeným ustanovením § 175k odst. 2 o. s. ř., neboť neodkazuje žalobkyni (dědičku zůstavitele) k podání žaloby na určení jejího dědického práva po zůstaviteli, ale je zde uvedeno pouhé konstatování, že „soud poskytuje pozůstalé dceři J. T., dvouměsíční lhůtu k eventuálnímu podání návrhu na určení neplatnosti závěti zůstavitele ze dne 27. 11. 1993 a neplatnosti dvou listin o vydědění ze dne 27. 11. 1993, u příslušného soudu“ s tím, že „lhůta počíná běžet dnem právní moci tohoto usnesení.“ Důsledky vyplývající z ustanovení § 175k odst. 2, věty třetí, o. s. ř. (soud „pokračuje v řízení bez zřetele na tohoto dědice“) proto – z důvodů výše uvedených – v dané věci nenastanou.

Z uvedeného vyplývá, že rozsudek odvolacího soudu není správný. Nejvyšší soud proto rozsudek odvolacího soudu zrušil (§ 243b odst. 1, část věty za středníkem, o. s. ř.) a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení (§ 243b odst. 2, věta první, o. s. ř.).